

Валентина ЯСИШЕНА

ЕВОЛЮЦІЯ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ У ПЛОЩИНІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ КОНЦЕПЦІЙ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Встановлено, що історичне виникнення прав на об'єкти інтелектуальної власності відбулося на доіндустріальній стадії економічного розвитку суспільства, це пов'язано з впровадженням патентних листів, що були видані в Англії й дали поштовх для подальшого розвитку нематеріальних активів у всесвітньому масштабі. Досліджено соціально-економічні концепції розвитку економіки в історичному розрізі, які викладені в працях таких видатних науковців, як А. Сміт, Ф. Ліст, Ф. Найт, Ф. Махлуп, У. Ростоу, Дж. К. Гелбрейт, Д. Белл, П. Друкер та виокремленні ключові аспекти, які вплинули на еволюцію нематеріальних активів. Вказано, що з концепцій, які викладені видатними вченими встановлено, які розвитку нематеріальних активів сприяє розуміння того, що фактор прогресу – це знання, а розвиток постіндустріального суспільства лежить у безпрецедентному впливі науки на виробництво. Встановлено, що основним виробничим ресурсом постіндустріального суспільства може виступати інформація, тоді як знання залишаються внутрішнім джерелом його прогресу. Зазначено, що в постіндустріальному суспільстві людина розглядається як капітал. Визначено, що важливе значення та роль інтелектуального капіталу в діяльності підприємств розкривається через професійну майстерність і управлінські здібності персоналу.

Обґрунтовано, що на фоні наукових концепцій розвитку економіки видаються нормативні документи, в яких нематеріальні активи починають розкривати як об'єкт обліку, мова йде про бюлетень «Амортизація нематеріальних активів». Значний поштовх для розбудови міжнародної системи охорони інтелектуальної власності внесла розробка Паризької і Бернської конвенцій.

Розкрито, що у вітчизняному законодавстві поняття «нематеріальні активи» з'явилося в законодавстві України з 1993 року, де вони розглядалися як об'єкти права інтелектуальної, в т. ч. промислової власності, інші об'єкти права власності та користування, а з введенням П(С)БО 8 у вітчизняне законодавство було вперше наголошено, що нематеріальний актив – це немонетарний актив, який не має матеріальної форми та може бути ідентифікований.

Зазначено, що сьогодні проходить новий етап розвитку постіндустріального суспільства, що пов'язаний не просто зі стрімким розвитком сфери послуг, освіти і науки, а зі значним примноженням спеціалізованих знань у різних галузях. Обґрунтовано потребу в подальшому розвитку і проведенні досліджень у сфері

вивчення нематеріальних активів, які мають значний вплив на формування вартості підприємства і конкурентоспроможність вітчизняної економіки загалом.

Ключові слова: *еволюція, концепція, нематеріальні активи, інтелектуальна власність, патент, оцінка.*

JFL 010

Постановка проблеми. Для розвитку вітчизняної економіки важливо розуміти витоки походження нематеріальних активів. Науковці та практики на сьогодні відзначають необхідність і важливість проведення досліджень у сфері вивчення нематеріальних активів, які мають значний вплив на формування вартості підприємства і конкурентоспроможність вітчизняної економіки загалом.

Аналіз досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми. Фундаментальні питання еволюції, сутності та значення нематеріальних активів у площині соціально-економічних концепцій розвитку економіки досліджували такі вчені, як А. Сміт [8], Ф. Найт [10], Ф. Махлуп [9], У. Ростоу [15], Дж. К. Гелбрейт [3], Д. Белл [1], П. Друкер [14], А. Чухно [13], Н. Пузиня [11], В. Дибя [4], З. Задорожний [6, 7] та ін.

Проте, незважаючи на значний доробок і високий науковий рівень публікацій стосовно зазначеної проблеми, чимало аспектів щодо значення ролі нематеріальних активів у сучасному суспільстві та розуміння їх ролі і значення вимагають подальшого вивчення.

Метою дослідження є вивчення концепцій економічного розвитку суспільства, які вплинули на еволюцію нематеріальних активів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Еволюція розвитку нематеріальних активів починається з осмислення і розуміння важливості інтелектуальної діяльності людини. Історичне виникнення прав на об'єкти інтелектуальної власності дало поштовх для подальшого розвитку нематеріальних активів. Первинні джерела охорони інтелектуальної власності у часі та просторі були зібрані у історичних нарисах В. Валле. Деякі значні історичні події у сфері охорони інтелектуальної власності наведені нижче.

В XIV ст. король Едвард III видавав патентні листи, якими забезпечувалося право іноземців здійснювати торгівлю на території Англії. Наприклад, Джону Кемпу (John Kempe) в 1331 р. було видано патентний лист на торгівлю в Англії. В 1449 р. Генрих VI видав патентний лист чинністю 20 років [2, с. 62].

Перший на території сучасної Італії патент було видано республікою Флоренція в 1421 р. архітектору Ф. Брунеллескі, у якого виникла потреба у доставці каміння з ріки для будівництва. Він розробив човен, в якому такий вантаж міг бути легко переправлений через ріку. У 1421 р. лорди Ради Флоренції надали Ф. Брунеллескі ексклюзивний привілей строком на 3 роки на виробництво й використання човна у водах Флоренції [2, с. 51].

У 1623 р. за часів правління короля Джеймса I парламент Англії ухвалив Статут про монополії, який обмежив владу монарха і проголосив засади патентної системи. В 1709 р. Палата громад в Англії заслухала проект закону «Про заохочення

просвітництва», а наступного року парламент ухвалив закон, відомий нині як Статут королеви Анни. Прийнято вважати, що ці дві події знаменували початок сучасного права інтелектуальної власності [2, с. 5].

В Англії у 1624 р. також було прийнято Статут монополій, який поклав край монополіям і наділив винятковими правами на твір (винахід) первинного автора (винахідника) строком на 14 років за умови, що його твір (винахід) не суперечить закону, не спричиняє підвищення цін на товари широкого вжитку і не впливає негативно на торгівлю [2, с. 27].

Багато стародавніх мислителів звертали свою увагу на важливу роль людських знань, які є основою суспільного розвитку в усіх сферах.

Засновник трудової теорії вартості А. Сміт підкреслював роль знань у виробничому процесі. В 1775 р. він писав, що людина, яка витратила свої кошти і тривалий час на освоєння будь-якої професії, де потрібна надзвичайна спритність і майстерність, може бути порівняна з такою дорогою машиною [8, с. 89].

Німецький економіст Фрідріх Ліст у своїй праці 1841 р. «Національна система політекономії» обґрунтував теорію продуктивних сил. У цій теорії розкрита ідея, згідно з якою створення суспільного багатства досягається не тільки через розрізнену індивідуальну діяльність людей, а особливий акцент робиться на тому, що для досягнення досконалих результатів необхідно розумове і матеріальне об'єднання різних індивідів, які будуть знаходитись у взаємодії. Він зазначає, що справжнє багатство нації полягає у ступені розвитку продуктивних сил, а саме розвитку продуктивних здібностей людини. Вчений розглядав людину як капітал, а від вмілого використання і примноження знань, навичок, отриманих на різних етапах становлення нації, та інших факторів залежить зростання продуктивності праці та розвиток виробництва загалом. Розвиток продуктивних сил має сприяти розвитку нового соціального середовища, новим науковим відкриттям, розвитку освіти і технологій, а також іншим прогресивним напрямкам зміцнення нації.

Значний поштовх для розбудови міжнародної системи охорони інтелектуальної власності внесла розробка Паризької та Бернської конвенцій. У Парижі 20.03.1883 р. було укладено першу Міжнародну угоду – Паризьку конвенцію про охорону промислової власності, яка дала можливість для захисту прав власників патентів на просторі різних держав світу. У Берні 9.09.1886 р. було ухвалено Бернську конвенцію про охорону літературних і художніх творів, яка внесла вклад у розбудову захисту авторських прав.

В 1921 р. відомий американський економіст Ф. Найт, у своїй праці «Ризик, невизначеність і прибуток», провів дослідження направлені на встановлення зв'язку між прибутком і особливим видом ризику – незастрахованою невизначеністю.

Він писав, якщо люди, купуючи кукурудзяні пластівці або мило, готові платити як і за вірші про «Життерадісного Джима» або за «воно дарує насолоду», значить ці «вироби» є економічними благами. Якщо певне ім'я на авторучці або безпечній бритві дозволяє продавати її на 50% дорожче, ніж той же предмет коштував би без нього, то це ім'я є однією третьою економічної корисності цього товару і з економічної точки зору воно нічим не відрізняється від кольору, дизайну, якості пера або леза і будь-яких

інших характеристик предмета, завдяки якій він стає корисним або привабливим [10, с. 250–251].

Отже, Ф. Найт вже в ті часи описував важливе значення бренду (торговельної марки), який здатний підштовхнути покупців при виборі між «реальною» та «номінальною» корисністю товару, що у більшій частині витрачають свої доходи на товари, які відносять до товарів з «номінальною» корисністю. Він зазначив, що для створення попиту на благо необхідна реклама, в тому числі і «дута».

Ф. Найт відзначив, що останній фактор прогресу – це знання, або те, що можна позначити терміном «Винаходи» в широкому сенсі. Він зазначив, що одним з головних джерел невизначеності в сфері бізнесу є вдосконалення технологічних процесів, методів організації та т. п. Питання щодо винаходів часто, якщо не завжди, ускладнюється через необмежене поширення одного разу виробленої ідеї. Внаслідок цього винахіднику доводиться вдаватися до особливих заходів захисту виробленої ідеї. У деяких областях цього можна домогтися завдяки правовому захисту, який надає держава, а в інших випадках доводиться вдаватися до штучних заходів збереження секретності. Часто захистити новий метод взагалі неможливо, тому економічна рентабельність ідеї обмежена часом, необхідним конкурентам, щоб її скопіювати. Він зазначив, що навіть правовий захист має силу лише в обмежений період, і таємність рідко вдається зберігати довгий час. Коли ж ідея стає загальним надбанням, вона стає подібною до будь-якого іншого елемента виробництва, пропозиція якого є необмежено, тобто безкоштовним благом, і перестає бути фактором виробництва в реальному економічному сенсі [10, с. 321–323].

Крім цього, Ф. Найт підкреслив, що предметами конкуренції виробничих груп або підприємств є професійна майстерність і управлінські здібності персоналу, тим самим визначив важливе значення та роль інтелектуального капіталу в діяльності підприємств.

У 1933 р. австрійсько-американський вчений Ф. Махлуп почав досліджувати вплив патентів на наукові дослідження. З його ім'ям пов'язане таке поняття, як «економіка знання», а його ідеї лягли в розвиток концепцій інформаційного суспільства. В 1962 р. у своїй праці «Виробництво і розповсюдження знань в США» він підкреслив велике значення «підвищення» знання, акцентувавши увагу на його внутрішній змінній, яка залежить від введених ресурсів. Він піднімав питання приватної та суспільної вигоди від інвестицій у знання і важливість цього ресурсу для економічного росту. За словами вченого, ріст технічного знання і викликаний ним ріст виробництва є важливими факторами в аналізі економічного росту й інших економічних проблем. Виробництво технологічного знання веде до постійних змін умов виробництва товарів і послуг, а нове технологічне знання веде до зміщення попиту з фізичної на інтелектуальну працю. Запас знань може бути збільшений за рахунок особливих зусиль і ресурсів, які направляються на розвиток освіти. Це є важливою економічною змінною, яка може значно підвищувати запас фундаментального і прикладного знання. З розвитком економіки і суспільства для ефективної організації виробництва, торгівлі й управління необхідним є поділ праці між виробництвом знань і матеріальним виробництвом. Науковець підкреслює, що в економічних і соціальних секторах відбувся розподіл

інтелектуальної та фізичної праці, а також зміни у співвідношенні невиробничих і виробничих працівників у багатьох галузях [9].

На фоні наукових концепцій розвитку економіки видаються нормативні документи, в яких нематеріальні активи розкриваються як об'єкт обліку. Мова йде про бюлетень «Амортизація нематеріальних активів», який був виданий у 1944 р. Комітетом з методів бухгалтерського обліку Американського інституту бухгалтерів.

Американський економіст У. Ростоу в своїх наукових працях «Зліт до самопідтримуючого зростання», «Стадії економічного росту» і «Політика і стадії росту» з 1959 по 1971 рр. висунув концепцію переходу до «самопідтримуючого зростання», яка ґрунтувалася на розкритті переходу від традиційного суспільства до сучасного суспільства західного типу, а також теорію стадій економічного росту країн. Поступово в своїх працях вчений виокремив шість стадій економічного росту, які ґрунтувалися на техніко-економічних характеристиках розвитку країн:

- 1) традиційне суспільство (the traditional society);
- 2) період створення передумов для злету (the preconditions for take-off);
- 3) зліт (the take-off);
- 4) рух до зрілості (the drive to maturity);
- 5) епоха високого масового споживання (the age of high mass consumption);
- 6) стадія «пошуку якості життя» (search for quality of life).

Стадії економічного росту розкриті у теорії У. Ростоу: від традиційного суспільства, де три чверті населення зайняті виробництвом продовольства, а політична влада належить земельним власникам і центральній владі, до стадії «пошуку якості життя», де на перший план виходить духовний розвиток людини, а провідним сектором економіки стає сфера послуг.

В економічній теорії, як правило, виокремлюють три стадії економічного розвитку суспільства: доіндустріальний, індустріальний і постіндустріальний. Доіндустріальний розвиток суспільства характеризується розвитком сільського господарства, низькою продуктивністю праці, примітивними способами транспортування, використанням фізичної, а не інтелектуальної праці людини, обмеженням комунікації між людськими спільнотами.

Індустріальне суспільство характеризується широким використанням механізації та автоматизації виробництва, технічно розвиненою промисловістю, зростанням продуктивності праці, зайнятістю основної маси трудових ресурсів на заводах і фабриках, застосуванням більш швидких засобів зв'язку для передачі інформації у всесвітньому масштабі.

Американський економіст канадського походження Дж. К. Гелбрейт у своїй праці «Нове індустріальне суспільство», яка була опублікована у 1969 р., розкрив концепцію «нового індустріального суспільства», де визначною рисою соціуму є індустріальна система. Він зазначає, що якщо головною метою індустріальної системи буде збільшення випуску продукції, супутнє зростання споживання, технічний прогрес, державна політика спрямована на зміцнення індустріальної системи, то життя людини буде направлене на служіння цілям індустріальної системи. Вчений переконує, що індустріальну систему треба розглядати як частину сфери діяльності людини, тоді естетичним цілям буде приділятися більше уваги і людина не буде відчувати тиску

цілей індустріальної системи. Освіта для людини стане самоціллю, а не засобом для більш успішного обслуговування індустріальної системи. Вчений надає велике значення освіті та знанням і зазначає, що індустріальна система, на відміну від своїх економічних попередників, пред'являє попит на вишколений розум [3].

Постіндустріальний розвиток суспільства характеризується розвитком сфери послуг, технологій, освіти і науки. Праця перетворюється на творчу діяльність. Стрімко зростають комунікації між людьми і людськими спільнотами тощо.

Формування концепції постіндустріалізму належить видатному американському соціологу Д. Беллу, що було викладено у його монографії 1973 р. Постіндустріальне суспільство протиставляється вченим індустріальному. В постіндустріальних умовах основним ресурсом, на його думку, стає інформація, пріоритет переходить від напівкваліфікованих працівників до інженерів і вчених. Найважливішою з них є наукова спільнота, в силу чого вчений стверджує, що «коріння постіндустріального суспільства лежить у безпрецедентному впливі науки на виробництво» [1, с. 504]. Центрального значення набуває кодифікація теоретичного знання, а найважливішим завданням учених стає перспективне прогнозування господарських і соціальних процесів.

Постіндустріальне суспільство розкриває якісно нові можливості розвитку особистості, а поширення нових професій є підґрунтям для більш докладного вивчення виникнення класу науково-технічних працівників, відбувається зародження меритократії. Неможливість адекватної оцінки суспільних благ ставить проблему політичної координації розвитку постіндустріального суспільства і ролі держави в цьому процесі. Д. Белл виокремлює соціальну проблему постіндустріального суспільства, яка розкривається через розвиток неринкової економіки добробуту і відсутність адекватних механізмів оцінки суспільних благ, зазначаючи, що з технічних і концептуальних причин неможливо визначити вартість таких (інформаційних) товарів в ринкових категоріях [1, с. 160].

Найважливішою економічною прикметою постіндустріального ладу є експансія виробництва послуг та інформації, а технологічною базою постіндустріальної трансформації є наука і теоретичне знання. Д. Белл чітко відокремлює роль і значення знання від ролі та значення інформації. Він стверджує, що інформація може виступати основним виробничим ресурсом постіндустріального суспільства, тоді як знання залишається внутрішнім джерелом його прогресу [1].

Американський вчений австрійського походження П. Друкер обґрунтував теорію інноваційної економіки і підприємницького суспільства. В своїй публікації 1998 р. він зазначив, що наступна інформаційна революція вже почалася і це революція концепцій. Вчений підкреслює важливість революційного програмного забезпечення для різних сфер економіки і суспільства, яке сильно скоротило витрати часу і коштів на розробки. Він зазначає, що «для задач найвищого керівництва інформаційна технологія стала постачальником скоріше даних, ніж інформації, не кажучи вже про нові питання і стратегії» [14, с. 2].

Потрібно повністю погодитися з П. Друкером щодо підняття питань, які є надзвичайно актуальними сьогодні. Мова йде про традиційну систему обліку, яка акумулює дані про внутрішній стан господарюючого суб'єкта і майже не дає інформації

для виконання стратегічних завдань вищого керівництва. Вчений акцентує увагу на важливості розробки ефективних інформаційних систем для прийняття рішень найвищим керівництвом, які будуть забезпечувати збір і організацію інформації про зовнішній світ. Зовнішня інформація для потреб управління буде ставати все важливішою і більш терміною. Він вважає, що сучасна інформаційна революція не має прецедентів щодо зниження вартості й широти розповсюдження інформації, а також за швидкістю й розмахом впливу на суспільство, що неможливо обрахувати в цифрах.

Сучасна зарубіжна економічна наука (Дж. Гелбрейт, Р. Арон та інші) на основі використання критерію «ступеня індустріального розвитку суспільства» виділяє три стадії індустріальної цивілізації: індустріальне суспільство; постіндустріальне суспільство; неоіндустріальне (інформаційне) суспільство [5].

Отже, на думку багатьох учених, сьогодні відбувся новий етап розвитку постіндустріального суспільства, що пов'язаний не просто зі стрімким розвитком сфери послуг, освіти і науки, а зі значним примноженням спеціалізованих знань у різних галузях.

Поняття «інформаційне суспільство» перший раз з'явилося в 1958 р. у статті американського соціолога Девіда Рісмана «Дозвілля і робота в постіндустріальному суспільстві».

Погоджуючись з думкою професора А. А. Чухно, необхідно відзначити, що теорія інформаційного суспільства стала важливою складовою теорії постіндустріалізму [13, с. 86].

Починаючи з 70-х років ХХ ст. відбувається розвиток сфери послуг, що спонукає нематеріальне виробництво. В сьогоднішньому постіндустріальному суспільстві основним виробничим ресурсом є інформація та знання, застосовуються нові наукомісткі технології та інформаційно-інтелектуальні технології, які носять нематеріальний характер. Інформація передається зі швидкістю, що постійно зростає, а обробка масивів інформації, що постійно зростають, покладена на більш потужні комп'ютери. Отже, відбувся перехід від матеріального до нематеріального виробництва. Матеріальні ресурси, капітал відійшли на другий план, а на перший план вийшли інформація і знання як основні ресурси сьогоднішнього суспільства. Перевага нематеріальних ресурсів над матеріальними полягає в тому, що першим властива невичерпна (необмежена) природа, на відміну від останніх. Нематеріальні активи можна швидко розмножувати (тиражувати) і розповсюджувати, що є одночасно їх позитивною і негативною властивістю. Суб'єкти, які опанували нові знання, нові технології, нову інформацію, мають значну конкурентну перевагу, але одночасно зберегти її від конкурентів тривалий період дуже важко. В інформаційному суспільстві людина виступає носієм інформаційно-інтелектуальної технології, а вміння і знання людини стають одним з головних виробничих ресурсів. Значно зросло число людей, зайнятих інформаційними технологіями, комунікаціями, виробництвом інформаційних продуктів і послуг. Людина, озброївшись науково-технічними знаннями, переважно займається творчою працею. Головним об'єктом вкладення капіталу стають знання та інтелект людини, що в подальшому визначає успіх підприємства і збільшення його вартості.

У своїй монографії Н. Ю. Пузиня зазначає, що існує вже й віртуальна економіка, пов'язана з розвитком електронної комерції та продажем «неіснуючих віртуальних товарів» – всляких атрибутів ігрових сервісів, рейтингів, поінтів, внутрішніх валют, ігрових амуніцій для персонажів та ін. Користувачі готові платити за це реальні гроші. Можна щодня генерувати нові одиниці цікавого користувачеві контенту [11, с 11].

З 1998 р. поняття «нематеріальний актив» було розкрито у МСБО 38 «Нематеріальні активи», а пізніше у 2007 р. і у Міжнародному стандарті оцінки № 4 «Оцінка нематеріальних активів».

У вітчизняному законодавстві термін «нематеріальні активи» з'явився в законодавстві України у 1993 р., де вони розглядалися як об'єкти права інтелектуальної, в т. ч. промислової власності, інші об'єкти права власності та користування. Із введенням П(С)БО 8 у вітчизняне законодавство було вперше наголошено, що нематеріальний актив – це немонетарний актив, який не має матеріальної форми та може бути ідентифікований.

Отже, розвиток економічної категорії «нематеріальний актив» і його правове регулювання у вітчизняному законодавстві з 1993 р. було регламентовано нормативно-правовими документами, частина з яких вже втратили чинність: Положенням про організацію бухгалтерського обліку та звітності в Україні, затверджене постановою КМУ від 03.04.1993 р. № 250 (не чинний); Порядком експертної оцінки нематеріальних активів, затверджений наказом Фонду держмайна України з питань науки і технологій від 27.07.1995 р. № 969/97 (не чинний); Законом України «Про оподаткування прибутку підприємств», від 28.12.1994 р. № 334/94-ВР (не чинний); П(С)БО 8 «Нематеріальні активи», затверджений наказом МФУ від 18.10.99 р. № 242; Методичними рекомендаціями з бухгалтерського обліку нематеріальних активів, затвердженими Наказом МФУ від 16.11.2009 р. № 1327; Податковим кодексом № 2755-VI від 2.12.2010 р.; НП(С)БОДС 122 «Нематеріальні активи» № 1163 від 25.11.2014 р.

На сьогодні економісти сфери обліку В. В. Сатовський (1998 р.), Лінь Сунь (2001), І. А. Бігдан (2003 р.), М. Д. Равшавдех Абдель-Вахаб (2004), Л. В. Бражна (2006 р.), Т. В. Польова (2006 р.), С. В. Шульга (2006 р.), С. Ф. Легенчук (2006), Н. М. Бразілій (2007 р.), Ю. С. Рудченко (2007 р.), В. П. Денис (2007 р.), І. І. Криштопа (2008 р.), І. В. Жураковська (2008 р.), Ю. В. Писаренко (2009 р.), Н. М. Головай (2009 р.), Т. М. Банасько (2010 р.), І. М. Лепетан (2010 р.), О. В. Сизоненко (2010 р.), О. В. Вакун (2013 р.), М. В. Плекан (2013 р.), В. С. Шелест (2014 р.), Ю. О. Колчар (2014 р.), Х. І. Скоп (2015 р.), І. Є. Старко (2015 р.), В. М. Діба (2017 р.), Ю. А. Судин (2017 р.) у своїх дисертаційних дослідженнях також відзначають ключові позиції, які займають НМА на мікро- і макрорівнях розвитку вітчизняної, а також світової економіки.

Складність обліку нематеріальних активів полягає в тому, що вони включають в себе різні за природою об'єкти. На сьогодні існує і створюється безліч різних нематеріальних активів, а також через існування розбіжностей у економічному і бухгалтерському підходах до розуміння їх суті відбувається значний розрив між методологією бухгалтерського обліку НМА і сучасними вимогами економіки.

Як вірно зазначає З.-М. В. Задорожний, відсутність у визначенні НМА планового терміну їх використання більше одного року означає, що такі активи можуть бути не тільки необоротними, але й оборотними [7, с. 119]. Нині питання обліку оборотних

нематеріальних активів є малодослідженим і спірним, тому подальші дослідження необхідно спрямувати на розробку методики обліку оборотних НМА. Необхідність у розробці нової методології обліку НМА також виникає через існування значних різниць між балансовою і ринковою вартостями підприємств, що викликане недосконалістю оцінки НМА.

Висновки. Дослідження з економічної теорії виокремлюють доіндустріальну стадію економічного розвитку суспільства, що тривала до 1650–1750 рр. Звернувши увагу на те, що в Англії у 1331 р. було видано патентний лист на торгівлю, можна стверджувати, що нематеріальні активи виникли ще у доіндустріальний період. Дослідження соціально-економічних концепцій розвитку економіки в історичному розрізі, які викладені в працях таких видатних науковців, як А. Сміт, Ф. Найт, Ф. Махлуп, У. Ростоу, Дж. К. Гелбрейт, Д. Белл, П. Друкер дозволило виокремити ключові аспекти, які вплинули на еволюцію нематеріальних активів, а саме: підкреслено велике значення знань для покращення виробничого процесу; для досягнення досконалих результатів необхідне розумове і матеріальне об'єднання різних індивідів, які будуть знаходитись у взаємодії; людина розглядається як капітал, а від вмілього використання і примноження знань, навичок залежить зростання продуктивності праці та розвиток виробництва загалом; для створення попиту на благо необхідна реклама, в тому числі й «дута»; фактор прогресу – це знання, або те, що можна позначити терміном «Винаходи» в широкому сенсі; проблема винаходів ускладнюється через необмежене поширення одного разу виробленої ідеї; важливе значення та роль інтелектуального капіталу в діяльності підприємств розкривається через професійну майстерність і управлінські здібності персоналу; отримання приватної та суспільної вигоди від інвестицій у знання і важливість цього ресурсу для економічного росту; ріст технічного знання і викликаний ним ріст виробництва є важливими факторами в аналізі економічного росту; запас знань може бути збільшений за рахунок особливих зусиль і ресурсів, які направляються на розвиток освіти – це змінна, яка може значно підвищувати запас фундаментального і прикладного знання; в економічних і соціальних секторах відбулося розподілення інтелектуальної й фізичної праці, а також зміна у співвідношенні невиробничих і виробничих працівників у багатьох галузях; коріння постіндустріального суспільства лежить у безпрецедентному впливі науки на виробництво; постіндустріальне суспільство розкриває якісно нові можливості розвитку особистості, а поширення нових професій є підґрунтям для більш докладного вивчення виникнення класу науково-технічних працівників; в постіндустріальному суспільстві є складність у визначенні вартості інформаційних товарів; інформація може виступати основним виробничим ресурсом постіндустріального суспільства, тоді як знання залишається внутрішнім джерелом його прогресу; сучасна інформаційна революція не має прецедентів щодо зниження вартості й широти розповсюдження інформації, а також за швидкістю й розмахом впливу на суспільство, що неможливо обрахувати в цифрах.

Перспективи подальших досліджень. Сьогодні проходить новий етап розвитку постіндустріального суспільства, що пов'язаний не просто зі стрімким розвитком сфери послуг, освіти і науки, а зі значним примноженням спеціалізованих знань у різних галузях, що вимагає подальших досліджень цієї проблеми.

Список використаних джерел

1. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования / Д. Белл ; 2-е изд., [испр. и доп.]. – М. : Academia, 2004. CLXX, – 788 с.
2. Валле В. Спадок Джеймса та королеви Анни: охорона інтелектуальної власності у часі й просторі / В. Валле. – К. : ДУХ І ЛІТЕРА, 2010. – 216 с.
3. Гэлбрейт Дж. К. Новое индустриальное общество = *The New Industrial State* (1967) / Дж. К. Гэлбрейт. – М. : АСТ, 2004. – 608 с. – ISBN 5-17-024777-X.
4. Диба В. М. Облік та аналіз нематеріальних активів в умовах інституційних змін: теорія і методологія : дис. ... докт. екон. наук : 08.00.09 / В'ячеслав Михайлович Диба. – К. : КНЕУ, 2017. – 443 с.
5. Економічна теорія : навч. посіб. / А. М. Андрющенко, А. П. Бурляй, В. С. Костюк [та ін.]. – К. : Центр учб. літ-ри, 2009. – 520 с.
6. Задорожний З. В. Актуальні проблеми бухгалтерського обліку в Україні / З. В. Задорожний // *Економічний аналіз*, 2010. – № 6. – С. 163–169.
7. Задорожний З. Проблемні питання якості інформації бухгалтерського і управлінського обліку малоцінних активів / З. Задорожний // *Вісник Тернопільського національного економічного університету*, 2018. – Вип. 1. – С. 115–124.
8. Сміт А. Исследование о природе и причинах богатства народов / А. Сміт. – М. : Соцэкгиз, 1962. – 677 с.
9. Махлуп Ф. Производство и распространение знаний в США / Ф. Махлуп. – М. : Прогресс, 1966. – 462 с.
10. Найт Ф. Х. Риск, неопределенность и прибыль / Ф. Х. Найт. – М. : Дело, 2003. – 360 с.
11. Пузыня Н. Ю. Оценка и управление нематериальными активами компании / Н. Ю. Пузыня. – СПб. : Изд-во СПбГЭУ, 2013. – 179 с.
12. Удовиченко О. М. Понятие, классификация, измерение и оценка нематериальных активов (объектов) компании: подходы к проблеме [Электронный ресурс] / О. М. Удовиченко // *Научные доклады*, 2007. – № 13(R). – СПб. : НИИ менеджмента СПбГУ. – Режим доступа : https://dspace.spbu.ru/bitstream/11701/830/1/13%28R%29_2007.pdf.
13. Чухно А. А. Твори : у 3 т Т. 2 / А. А. Чухно ; НАН України, Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, *Наук.-дослід. фін. ін.-т при М-ві фін. України*. – К., 2006. – 512 с.
14. Drucker P. *The next information revolution: [Електронний ресурс]* / P. Drucker – Режим доступу : <http://www.s-jtech.com/Peter%20Drucker%20-%20the%20Next%20Information%20Revolution.pdf>.
15. Rostow W.W. *The Stages of Economic Growth* / W.W. Rostow // *The Economic History Review, New Series*. – 1959. – V. 12, No. 1. – P. 1–16.

References

1. Bell D. *Griadushchee postindustrialnoe obshchestvo. Opyt sotsialnogho prognozirovaniia* [The Coming of Post-Industrial Society: A Venture in Social Forecasting]. Moscow: Academia, 2004, 788 p. [in Russian].

2. Vallie V. Spadok Dzheimsa ta korolevy Anny: okhorona intelektualnoi vlasnosti u chasi y prostori [The heritage of James and Queen Anne: intellectual property protection in time and space]. Kyiv: Dukh and Litera, 2010, 216 p. [in Ukrainian].
3. Galbraith J. Novoe industrialnoe obshchestvo [The New Industrial State (1967)]. Moscow: AST, 2004, 608 p. [in Russian].
4. Dyba V. M. Oblik ta analiz nematerialnykh aktyviv v umovakh instyutsiinykh zmin: teoriia i metodolohiia: dys. ... dokt. ekon. nauk: 08.00.09 [Accounting and analysis of intangible assets in the context of institutional changes: theory and methodology: doctoral dissertation: 08.00.09]. Kyiv: KNEU, 2017, 443 p. [in Ukrainian].
5. Andriushchenko A. M., Burliai A. P., Kostyuk V. S., et al. Ekonomichna teoriia: navch. posib. [Economic theory: a study guide]. Kyiv: Tsentр uchbovoi literatury, 2009, 520 p. [in Ukrainian].
6. Zadorozhnyi Z. V. Aktualni problemy bukhgalterskoho obliku v Ukraini [Current issues of accounting in Ukraine]. Ekonomichniy analiz – Economic Analysis, 2010, No. 6, p. 163-169 [in Ukrainian].
7. Zadorozhnyi Z. Problemni pytannia yakosti informatsii bukhgalterskoho i upravlinskoho obliku malotsinnykh aktyviv [Problematic issues relating to the quality of information used for accounting and management accounting of low-cost assets]. Visnyk Ternopilskoho natsionalnogo ekonomichnogo universytetu – The Herald of Ternopil National Economic University, 2018, Issue 1, p. 115-124 [in Ukrainian].
8. Smith A. Issledovanie o prirode i prichinakh bogatstva narodov [An inquiry into the nature and causes of the wealth of nations]. Moscow: Sotsekgiz, 1962, 677 p. [in Russian].
9. 9. Makhlyup F. Proizvodstvo i rasprostraneniye znaniy v SShA [The production and distribution of knowledge in the United States]. Moscow: Progress, 1966, 462 p. [in Russian].
10. Knight F. Risk, neopredelennost i pribyl [Risk, uncertainty, and profit]. Moscow: Delo, 2003, 360 p. [in Russian].
11. Puzynia N. Yu. Otsenka i upravlenie nematerialnymi aktivamy kompanii [Evaluation and management of company's intangible assets]. Saint Petersburg: SPb State Economic University, 2013, 179 p. [in Russian].
12. Udovichenko O. M. Poniatie, klassifikatsiia, izmerenie i otsenka nematerialnykh aktivov (ob'ektov) kompanii: podkhody k probleme [The concept, classification, evaluation and valuation of company assets: approaches to the issue], from https://dspace.spbu.ru/bitstream/11701/830/1/13%28R%29_2007.pdf. [in Russian].
13. Chukhno A. A. Tvory: u 3 t. [The works in three volumes]. Vol. 2: Informatsiina postindustrialna ekonomika: teoriia i praktyka [Information post-industrial economy: theory and practice]. Kyiv, 2006, 512 p. [in Ukrainian].
14. Drucker P. The next information revolution, from <http://www.s-jtech.com/Peter%20Drucker%20-20the%20Next%20Information%20Revolution.pdf>. [in English].
15. Rostow W.W. The stages of economic growth. The Economic History Review, New Series, 1959, Vol. 12, No. 1, p. 1–16 [in English].

Редакція отримала матеріал 27 листопада 2018 р.